

Prawo i polityka penitencjarna – warsztaty ze stosowania prawa

Zajęcia nr 1 – wprowadzenie do tematyki zajęć, definicje podstawowe

Mgr Agata Hulak

18 października 2017 r.

Prawo penitencjarne – informacje podstawowe, definicja

- **Prawo penitencjarne:**
 - 1) stanowi najważniejszą część prawa karnego wykonawczego
 - 2) stanowi podstawę polityki penitencjarnej
- Można wskazać wiele definicji prawa penitencjarnego w zależności od przyjętych kryteriów:
 - a) **prawo penitencjarne** jako prawo regulujące stosowanie tych sankcji karnych, które wiążą się z izolacją skazanych lub izolacją tymczasowo aresztowanych (M. Cieślak),
 - b) **prawo penitencjarne** jako „całokształt norm regulujących proces wykonywania kary pozbawienia wolności i innych środków powodujących jej pozbawienie oraz kary ograniczenia wolności” (J. Śliwowski)

- W ślad za Teodorem Szymanowskim w świetle obowiązującego prawa karnego i w nawiązaniu do treści art. 1 k.k.w. wskazać należy, iż:

***Prawo penitencjarne** obejmuje wszelkie te przepisy, które regulują wykonywanie kar i środków skutkujących pozbawieniem wolności w związku z popełnionym przestępstwem lub toczącym się postępowaniem karnym.*

- Do prawa penitencjarnego zalicza się przepisy:
 - ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (zwłaszcza rozdział X i XV),
 - przepisy innych ustaw (m.in. ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej).

- Cechą wyróżniającą tę dziedzinę prawa jest fakt, iż jego przepisy mają zastosowanie wyłącznie do wykonywania kary pozbawienia wolności w rozumieniu art. 242 § 3 k.k.w. oraz tymczasowego aresztowania czy też innych środków polegających na izolacji sprawców czynów karalnych lub osób zobowiązanych do uczestnictwa w postępowaniu sądowym.
- **art. 242 § 3 k.k.w.:**

Jeżeli niniejszy kodeks używa w znaczeniu ogólnym określenia „kara pozbawienia wolności”, należy przez to rozumieć również zastępczą karę pozbawienia wolności, karę aresztu wojskowego, karę aresztu lub zastępczą karę aresztu, karę porządkową oraz środek przymusu skutkujący pozbawieniem wolności, chyba że ustawa stanowi inaczej.
- Przedmiot prawa penitencjarnego jest w znacznym stopniu zależny od przewidzianych przez prawo karne środków reakcji prawnej na fakt popełnionego przestępstwa.

Prawo penitencjarne a polityka penitencjarna

- Polityka prawna w każdej dziedzinie zawiera dwa podstawowe elementy:
 - ustanowienie prawa,
a następnie
 - praktyczną realizację jego postanowień.
- Prawo penitencjarne i polityka penitencjarna to dwa elementy jednej dyscypliny naukowej pozostające w ścisłym związku i stanowiące nierozłączną jedność.

Są one połączone przez normy prawne dotyczące wykonywania kary pozbawienia wolności – czyli normy prawa penitencjarnego.

- **Polityka penitencyjarna to:**

realizacja przepisów regulujących wykonywanie kary pozbawienia wolności oraz innych środków izolacji wykonywanych w zakładach karnych, aresztach śledczych i zakładach zabezpieczających oraz metody ich stosowania w praktyce.

- Polityka penitencyjarna określa działalność administracji zakładu karnego, wzajemne stosunki pomiędzy skazanym, a administracją zakładu karnego, wytycza kierunki działalności niezbędne do wykonania kary pozbawienia wolności
- Treść prawa penitencyjarnego ulega zmianie w następstwie zmian treści polityki penitencyjarniej.

- Prawo penitencjarne i polityka penitencjarna koncentrują swoje działania na:
 - skazanym odbywającym karę pozbawienia wolności,
 - badaniu osobowości skazanego,
 - stopnia demoralizacji oraz
 - środków i metod postępowania penitencjarnegow celu osiągnięcia najlepszych wyników resocjalizacyjnych.
- Niekiedy polityka penitencjarna wywiera wpływ na przepisy karne materialne poprzez liczne badania prowadzone przez inne nauki tj.
 - pedagogika penitencjarna,
 - psychiatria penitencjarna,
 - psychologia penitencjarna,
 - socjologia.

-
- Poza przepisami ustawowymi do prawa penitencjarnego zaliczamy unormowania aktów wykonawczych w postaci rozporządzeń lub zarządzeń, które zgodnie z Konstytucją RP (art. 92 i 93) są wydawane z upoważnienia ustawy określającej zakres przedmiotowy oraz wytyczne dotyczące treści tego aktu.
 - Przepisów aktów wykonawczych nie można jednak zaliczyć do podstaw polityki penitencjarnej, mają jednak doniosłe znaczenie w realizacji drugiego członu definicji, tj. ustalania sposobów i metod realizacji polityki penitencjarnej.

Pojęcie systemu penitencjarnego

- Zdaniem Jerzego Śliwowskiego „przez system penitencjarny należy rozumieć całokształt przepisów i instytucji prawa penitencjarnego oraz urządzeń zakładów karnych zmierzających według określonego sposobu i metody do osiągnięcia zasadniczego celu wykonania kary pozbawienia wolności” (J. Śliwowski, *Prawo i polityka penitencjarna*, Toruń 1978, s. 71.)
- Inaczej pojęcie to definiuje S. Ziemiński, który określa system penitencjarny „jako całokształt określonych prawem instytucji i środków oraz zasad ich funkcjonowania i stosowania, służących osiągnięciu zadań wykonania kary pozbawienia wolności” (S. Ziemiński, *Klasyfikacja skazanych*, Warszawa 1973, s. 9.)

- Pojęcia „system penitencjarny” używa się w dwóch znaczeniach:
 - 1) określony prawnie sposób wykonywania kary pozbawienia wolności, mający wyznaczony cel do osiągnięcia i odpowiednie metody temu służące;
 - obowiązujący kodeks karny wykonawczy przewiduje następujące systemy wykonywania kary (art. 81 k.k.w.) :
 - programowanego oddziaływania, terapeutyczny ,zwykły;
 - 2) znaczenie ogólne, dotyczy jakiegokolwiek sposobu wykonywania kary izolacji w różnych krajach w następstwie popełnionego przestępstwa, np. polski system penitencjarny.

- System penitencjarny można określić jako funkcjonującą strukturę organizacyjną, służącą izolowaniu osób naruszających przepisy prawa karnego, na którą składają się przede wszystkim takie elementy jak:
 - przepisy prawne
 - posiadana baza materialna
 - kadra wykonująca kary izolacyjne.

Związek prawa penitencjarnego z prawem karnym wykonawczym

- Prawo karne wykonawcze jest pojęciem szerszym od prawa penitencjarnego.
- Prawo karne wykonawcze obejmuje wszystkie przepisy odnoszące się do wykonywania wszystkich kar tj. kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności, kary grzywny, a także środków zabezpieczających, natomiast prawo penitencjarne obejmuje wyłącznie przepisy odnoszące się do kary pozbawienia wolności i innych środków polegających na przymusowym jej pozbawieniu.

Materiały źródłowe

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r.,
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy,
- T. Szymanowski „Prawo karne wykonawcze z elementami polityki karnej i penitencjarnej” , Warszawa 2017,
- J. Śliwowski „Prawo i polityka penitencjarna”, Warszawa 1982